

Mateusz Gyurkovich*

NOWE FORMY MUZEÓW W TKANCE MIEJSKIEJ

NEW FORMS OF THE MUSEUMS WITHIN CITY FABRIC

Beauty is always strange (Ch. Baudelaire). Urban schemes of contemporary European towns reflects their development. New forms appears within existing city fabric. Among them many prestigious investments – museums. Are their forms beautiful? Can we distinguish the canons of beauty and ugliness in contemporary architecture? What can be perceived as avant-garde in the today's architecture of museums? The strange building of MUSAC In Spanish León can be one.

Piękno jest zawsze dziwaczne
Ch. Baudelaire

Układy urbanistyczne współczesnych miast na naszym kontynencie są odzwierciedleniem ich, niejednokrotnie wielowiekowego, rozwoju. Można w nich odnaleźć typowe dla kultury europejskiej elementy funkcjonalno-przestrzenne oraz sekwencje przestrzeni publicznych skomponowanych jednocześnie lub malowniczo nawarstwiających się w czasie i tworzących na zasadzie twórczej kontynuacji charakterystyczne krajobrazy miejskie. Historyczne centra dużych miast są zazwyczaj obszarami najbardziej prestiżowymi, reprezentacyjnymi. W ich obrębie znajdują się obiekty zabytkowe o dużych walorach turystycznych, a także siedziby instytucji świeckich i religijnych świadczących o statusie miasta. Te zespoły urbanistyczne uzupełniane są i dzisiaj. W istniejącej tkance miejskiej pojawiają się nowe formy – budynki i elementy małej architektury. Niektóre zdają się wtapiać w kontekst, jakby istniały tam od zawsze. Inne głośno zaznaczają swoją obecność – poprzez skalę, kompozycję architektoniczną czy urbanistyczną, kolor, materiał, jednym słowem: kontrast. Często są to inwestycje prestiżowe, w tym wiele współcześnie realizowanych muzeów [1].

Jak wykazały wcześniejsze badania autora [2] wiele spośród obecnie powstających i projektowanych muzeów wyróżnia się atrakcyjną, oryginalną formą w relacji do zastanego kontekstu architektonicznego i urbanistycznego. Jednym z najbardziej charakterystycznych budynków ostatnich lat jest na pewno naładowane pozaarchitektonicznymi znaczeniami Muzeum Żydowskie w Berlinie, autorstwa Daniela Libeskinda. Ukończony w 1998 roku obiekt był wielokrotnie publikowany i poddawany krytyce architektonicznej, tak na etapie projektu, jak i po jego zbudowaniu, zarówno w źródłach zagranicznych, jak i polskojęzycznych [3]. Ucieleśnieniem wcześniejszej, rysunkowej teorii dekonstruktywistycznej Libeskinda i jest budynkiem, od którego rozpoczęła się jego kariera, jako projektanta muzeów [4].

Kolejną ikoną architektury współczesnej, jest wspomniane w *Tezach* obecnej Konferencji Guggenheim Museum w Bilbao zaprojektowane przez F.O. Gehry'ego [5]. Miękkie, stalowe, spiętrzone i przenikające się nawzajem formy, oplatające most jak ryby wyrzucone z wody, stanowią silną dominantę przestrzenną na tle typowych dzielnic mieszkaniowych i przemysłowych. Wrażenie spotęgowane jest poprzez odbicie w rzece. Obiekt – symbol stanowi współczesną bramę do Bilbao. Stał się istotnym wyznacznikiem jakości przestrzeni publicznej miasta.

* Gyurkovich Mateusz, dr inż. arch., Politechnika Krakowska, Instytut Projektowania Urbanistycznego.

Podobnie, jak miało to miejsce w przypadku projektu Libeskinda, budynek muzeum stał się początkiem serii kilkudziesięciu obiektów użyteczności publicznej o podobnej stylistyce zaprojektowanych przez Gehry'ego na całym świecie [6].

Wszystkie te projekty, budują podobny typ napięcia z zastaną strukturą architektoniczno-urbanistyczną kontekstu, działając przede wszystkim poprzez zaskoczenie. Mnogość znaczeń i atrakcyjność form architektonicznych stały się magnesem przyciągającym ludzi. Wyraźnie odcinające się od zastanej tkanki miejskiej obiekty, dzięki swojej niezwyklej formie stały się współczesnymi symbolami miast, w których powstały.

Czy są to jednak formy piękne? Czy we współczesnej architekturze możemy mówić o wyraźnie zdefiniowanych kanonach piękna i brzydoty? Jeśli zgodzić się z Baudelairem, że piękno powinno być *zawsze dziwaczne*, to należy zadać kolejne pytanie. Czy wobec multiplikacji form charakterystycznych dla twórczości Gehry'ego i Libeskinda są one nas jeszcze w stanie zadziwić? Czy dwudziesta wariacja na temat muzeum berlińskiego, czy też tego z Bilbao potrafi jeszcze wywołać zachwyt? Na pewno zależy to od wiedzy i świadomości oglądającego. Czy zatem znając późniejsze realizacje i oglądając *pierwotory* odczuwamy, że wciąż obcujemy z pięknem? A może powielając ciągle te same formy i stylistyki twórcy skazują swoje dzieła na obojętność i zapomnienie – ponieważ nie są już tak szokujące jak w momencie zastosowania ich po raz pierwszy? Czy są one wciąż awangardowe? *Prowokacja awangardowa gwałci wszelkie kanony estetyczne* [7]. A może dzieła te ustaliły już własne kanony, charakterystyczne tylko dla ich twórców?

Co zatem można obecnie uznać za awangardę w architekturze współczesnych muzeów? Gdzie na-

leży szukać *dziwaczności*, a zatem – *piękna*? Minimalistyczne projekty Zumthora, Sizy i Ando, pomimo że w tkance miejskiej zdają się wciąż formami nowymi, obcymi, mają już za sobą podobne doświadczenia jak dekonstruktywistyczne dzieła Hadid, Gehry'ego i Libeskinda. Są zbyt przewidywalne.

Czymś nowym, nieopatrzoną i wciąż zaskakującym wydaje się być MUSAC, Muzeum Sztuki Współczesnej w León [8]. Budynek, a właściwie wielofunkcyjny zespół muzealny [9], powstał na granicy zwartej zabudowy kwartałowej i współczesnej dzielnicy mieszkaniowo-usługowej Eras de Reneuva w północno-wschodniej części miasta. Zespół składa się z kilkudziesięciu prostopadłościennych, zestawionych ze sobą i przenikających się brył opartych na planach kwadratów i rombów, tworzących nieregularny, rozedrgany obrys. Wewnątrz powstaje wiele wzajemnie otwierających się na siebie i na otaczającą strukturę przestrzenną miasta atriów i dziedzińców.

Podobnie jak w przypadku wcześniej wspomnianych projektów i realizacji podstawową cechą percepcji architektury jest kontrast. Nie jest on jednak aż tak zaskakujący i nieoczekiwany, a paradoksalnie odnosi się nie do otaczającej tkanki miejskiej, ale raczej do samego budynku lub poszczególnych jego części. Wszystkie ściany zewnętrzne pokrywa ściana osłonowa o jednolitym, rytmizowanym podziale tafli szklanych, podzielonych poprzez wyraźne, aluminiowe gzymsy na poszczególne kondygnacje. Zabieg ten wzmacnia nieprawdziwe wrażenie horyzontalności całości, przecząc niekiedy kompozycji brył. Większość tafli szklanych to różnobarwne panele w 37 kolorach zaczerpniętych z fragmentu trzynastowiecznego witraża z katedry Santa Maria w León. Zestawione przypadkowo dzięki zabiegom związanym z grafiką komputerową, wprowadzają nieoczekiwany niepokój w rytmizowane podziały elewacji. Środki architektonicznego wyrazu zastosowane

w MUSAC przywodzą na myśl przede wszystkim budynki biurowe i dydaktyczne, realizowane obecnie w Niemczech [10] i są czymś nowym, wręcz *dziwnym* we współczesnych obiektach poświęconych kulturze. Kolejnym kontrastem jest kontrast pomiędzy technologiczną, wielobarwną formą zewnętrzną, a szarymi, minimalistycznymi wnętrzami obiektu, idealnie odpowiadającymi zadanym im funkcjom. Powłoka zewnętrzna muzeum zdaje się temu przeczyć, wydaje się kryć afunkcjonalne przestrzenie, a równocześnie formalnie nawiązuje do funkcjonalizmu biurowców. Jak jednak pisze Adorno: *Wielka architektura zyskuje swój ponadfunkcjonalny język tam, gdzie kierując się własnymi celami, mimetycznie manifestuje je jako własną treść* [11].

Wzajemne proporcje poszczególnych brył – elementów składających się na całość omawianego muzeum również wywołują niepokój u oglądającego. Nie sposób w nich odnaleźć zakorzenionych w kulturze europejskiej i masowej świadomości ide-

atów estetycznych znanych z poprzednich wieków. Zatem, oprócz tego, że *dziwny*, budynek wydaje się na pierwszy rzut oka po prostu *brzydki*.

Czym jednak jest piękno, a czym brzydota? Eco twierdzi, że obecnie nie istnieje ideał piękna [12]. Zwłaszcza w architekturze współczesnej, wobec mnogości stylistyk, jego wyodrębnienie wydaje się być niemożliwe. Należy pamiętać, że: *Moderna zakwestionowała harmonistyczny pogląd na brzydotę. Powstaje coś jakościowo nowego. Kategoria brzydoty jest bardzo dynamiczna, a tym samym jej przeciwieństwo – kategoria piękna. Obydwie mają za nic ścisłe definiowanie* [13]. Zaskakujące współczesne formy muzeów często kontrastują z zastaną tkanką miejską. Czy jednak kontrast i dziwaczność od razu oznaczają piękno, jak chce tego Baudelaire? Przyjmując, że w *historii sztuki dialektyka brzydoty wchłania w siebie również kategorię piękna* [14], a architektura jest przede wszystkim sztuką, na pewno nie jest łatwo udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

PRZYPISY

[1] Z. Paszkowski (*Transformacja przestrzeni śródmiejskich – Na przykładach wybranych miast europejskich*, Walkowska Wydawnictwo, Szczecin 2003; s. 62–63) wśród wielu rodzajów transformacji zachodzących we współczesnych śródmieściach wyróżnia także **transformację kulturotwórczą**, pisząc m. in.: *...Transformacja przestrzeni śródmiejskiej za pośrednictwem (...) obiektów kultury jest działaniem przynoszącym miastu duże korzyści zarówno w sposób bezpośredni (...), jak i w sposób pośredni, przez podniesienie wartości miasta, czy dzielnicy.*

[2] Por.: Gyurkovich M., *Rola muzeów przełomu wieków XX i XXI w tworzeniu miejskiej przestrzeni publicznej*, praca doktorska pod kierunkiem prof. A. Wyżykowskiego, IPU WA PK, Kraków 2005; Gyurkovich M., *Znaczenie współczesnych muzeów w przestrzeni miasta*, [w:] *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, tom XLIX Zeszyt 1–4/2004, Polska Akademia Nauk Komisja Architektury i Urbanistyki, Warszawa 2006.

[3] Porównaj przede wszystkim wypowiedź autorską: Libeskind D., *Między liniami*, [w:] *Architektura–Murator*, nr 5 / 2000; monografię obiektu: Schneider B., *Daniel Libeskind Jewish Museum Berlin. Between the Lines*, Prestel, München 1998.

[4] Spośród kilkunastu już muzeów o architekturze operującej podobnymi formami zaprojektowanych przez D. Libeskinda wymienić należy: Felix Nussbaum Museum w Ossabruck – (por.: *Worlds [two] – ... towards an improbable architecture*, El Croquis no. 91, Madrid 1998, s. 128–141), niezrealizowaną rozbudowę Victoria & Albert Museum w Londynie (*Ibidem*, s. 142–151), lub rozbudowę muzeum w Denver – (por.: *Next, 8th International Architecture Exhibition*, la Biennale di Venezia, Marsilio, Venezia 2002, s. 88–91).

[5] Muzeum zrealizowano w latach 1992–97 na zdegradowanych terenach kolejowych nad rzeką Nervion; (por. np.: Peressut L.B., *Musei – architetture 1990–2000*, Federico Motta Editore, Milano 1999, s. 208–221)

[6] Np.: Muzeum w Seattle, sala koncertowa Walta Disneya w Los Angeles (por.np.: Ragheb J.F.–ed., *Frank Gehry Architect*, Guggenheim Museum, New York 2001), czy chociażby ostatnio ukończone – Muzeum *Marta Hereford* w niemieckim Hereford (por.: Jodidio Ph., *Architecture now! vol.4*, Taschen, Köln– London–Los Angeles–Madrid–Paris–Tokyo 2006), Jay Pritzker Pavillion w Chicago (por.:Jodidio Ph., *Architecture in the United States*, Taschen, Hong Kong–Köln–London–Los Angeles– Madrid–Paris–Tokyo 2006) i dominująca nad hiszpańskim miasteczkiem Elciego rozedrgana ekspresjonistyczna forma hotelu *Marques de Riscal* (por.: *España 2006– Spain Yearbook*, AV Monografia 117–118 2006, Madrid 2006)

[7] U. Eco, *Historia Piękna*, Rebis, Poznań 2005, s. 415.

[8] MUSAC, proj. Luis Moreno Mansilla i Emilio Tuñon, 2001–2004, León, Hiszpania (por.np.: *Art Spaces– Architecture & Design*, daab, Cologne–London–New York 2006 str.154–159; Bursiewicz N., *Opakować szarość* [w:] *Architektura & Biznes*, nr 11 / 2006).

[9] Pojęcie **wielofunkcyjnego zespołu muzealnego** wprowadził M. Gyurkovich dla określenia zespołów urbanistycz-

nych, w których muzeum (lub galeria) pozostaje funkcją dominującą (ewentualnie równorzędną z innymi funkcjami kulturalno-oświatowymi), uzupełnioną o rozbudowany wachlarz funkcji towarzyszących.(por.: Gyurkovich M., *Wielofunkcyjne zespoły muzealne u progu XXI wieku*, [w:] *Miasto w mieście*, Materiały IX Międzynarodowej Konferencji Naukowej IPU WA PK, Czasopismo Techniczne z. 2–A/2004 (rok 101), Wyd. PK, Kraków 2004).

[10] Przede wszystkim wielobarwne elewacje GSW Hauptverwaltung (proj. Sauerbruch–Hutton Architects,1995–1998) na berlińskim Kretzbergu, czy też Innowacyjne Centrum Optyki (proj. Sauerbruch–Hutton Architects,1996–2003) we wschodniej części Berlina, by wymienić tylko realizacje z tego miasta por.: Philips D., Geyer A., *Berlin– a guide to recent architecture*, Batsford 2003)

[11] Adorno T.W., *Teoria estetyczna*, PWN, Warszawa 1994, s. 83.

[12] U. Eco, *op. cit.*, s. 418–430.

[13] T.W. Adorno, *op. cit.*, s. 86.

[14] *Ibidem*, s. 88.